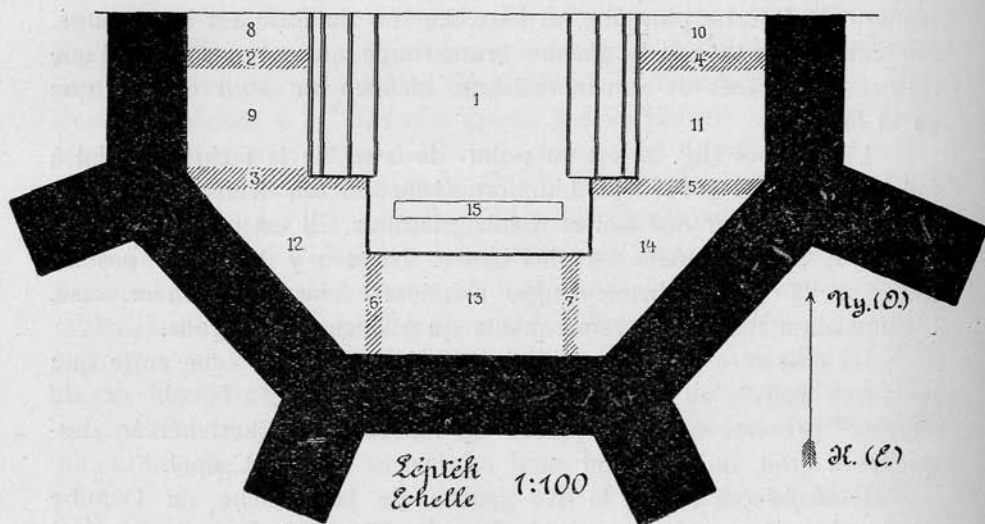

A vajdahunyadi róm. kath. templom középkori szentélye.

Ez év tavaszán Vajdahunyadon* a m. kir. vasgyár támogatásával a régi róm. kath. templom mögött végzett ásatásról 1 fénykép felvétel és 2 rajz melléklettel a következőkben számolok be:

A vajdahunyadi róm. kath. templom körül egy 3–6 méter széles, jól kivehető emelkedés látható, mely már alakjánál fogva is figyelmet kelt.

1. kép. — Fig. 1.

A templom keleti felén egy K—Ny irányú kutató-árkot ásattam, mely előbb egy rosszul falazott egy sor téglából álló, majd egy természetes kőből szilárdan rakott, egy méter széles falat hozott napvilágra.

Az 1 méter széles fal mentén ásva, egy öt sík által határolt, négy szöglettel bíró épület-maradvány került felszínre, melynek belvilág szélessége É—D irányban 7·85 méter, K—Ny irányban 4·50 méter.

Az 1 méter széles falazat természetes mészkőből (dolomit), épült és vízi

* A címlapra nyomott térképen 15. sz. alatt.

homokból készült mészhabarcsba rakott. Belső részén simára vakolt, külső részén pedig csak igen kevés helyen és körülbelül 1 méter mélységig mutatja a vakolás nyomait.

A mészköveket összekötő habarcs igen szilárd, cement-betonszerű, kézzel alig törhető és törés lapja a következőket mutatja: apróbb-nagyobb érdes homok-szemek, melyek között szürkésfehér, szabad szemmel is megkülömböztethető világos és sötét pontokból álló kötő anyag van, melyet itt-ott elég sűrűn élénk fehér, 0·1—0·4 cm. nagyságú, szabálytalan alakú szemcsék tarkáznak. Elszórtan pontnyi és 2—3 mm. átmérőjű vörös szemcsék is láthatók elég sűrűn, azonban nem annyira, hogy az alapszint vörösre festenek.

Az alapfalak belső széle mellett leásva 60 cm. mélyen egy téglából álló padozatot találunk, melynek közepén egy nagyobb, szintén téglákból rakott kiemelkedő építmény van (1. kép. 1).

A padozat 6 üres sávval (1. kép. 2, 3, 4, 5, 6, 7) hét mezőre van osztva, melyek közül négy mező (8, 9, 10, 11) nyolcszög alakú és négyszögletű, három mező pedig (12, 13, 14) téglány alakú téglákkal van kirakva. Az üres területek szélessége: 24 cm. (2, 4), 20 cm. (3, 5) és 22 cm. (6, 7).

A négy mezőben (8, 9, 10, 11) levő nyolcszögletes téglák oldalai 9·5 cm. hosszúak; átmérőjük 22·50 cm., vastagságuk 6 cm. Az ezen téglák között keletkezett négyszögekbe minden oldalon 10 cm. hosszú és 6 cm. vastag négyszögletű téglák vannak berakva (3. kép. baloldali rajz).

A 3 és 5 jelzésű üres sávoktól keletre fekvő részen É—D irányú, $30 \times 14 \cdot 5 \times 5$ cm. méretű téglákból álló sor van közvetlen az üres terület mellé lerakva. E mellett K—Ny irányú, $23 \cdot 5 \times 18 \times 5$ cm. méretű téglák töltik ki a tért a falazatig (3. kép. jobboldali rajz). Az egész területen a téglák elég pontosan érnek össze és mészhabarcsba vannak ágyazva.

A téglalapokkal így kirakott terület közepén téglákból alkotott, átlagosan 38 cm. magas emelvény van (1), melyre északról és délről ugyancsak téglákból rakott 3—3 fokú lépcső vezet. Az emelvény kelet felé 70 cm.-re kiugrik s ezen a részen egy $2 \cdot 2 \times 0 \cdot 65$ m. (15) méretű bemélyedés van. Az emelvény külső szélén több helyt vakolás látható; festés, színezés nyomát nem találtam. Vakolva van a külső falazat belső része is, még pedig 1—1·2 cm. vastag, igen kemény, jól simított réteggel, melyen sok rétegből álló, könnyen szétváló, leveles mészréteg van. A vakolat a padló szintje alá alig 10—12 cm.-re terjed, itt azonban már csak a homogén vakolat látható, a réteges hiányzik.

A fentemlített, a téglalburkolatot megszakító 6 üres sáv egyikébe beástam s ott sok törmelékét találtam. 40—45 cm.-re egy zöldes homokkő réteg van, mely igen málékony és csak 6—8 cm. vastag. A további ásás fogja ennek a rétegnek jelentőségét kideríteni.

Az alapfalak vonalának külső szögleteinél egy-egy kiszögellő, szám szerint 4, az alapfal szerkezetével teljesen azonos szerkezetű, 3 szabad oldallal bíró, 1—2 méter hosszúságú falazat látható, melynek 4-ik, az alapfal felé néző oldala azzal szorososan össze van építve. E kiszögellések szögletei több helyt durván faragott mészkőből vannak kiképezve. Az alapfal keleti oldala mellett leásva 180 cm.-re, a fal 15—20 cm.-rel kiszélesedik.

Az alapfalakon kívül, annak déli részén végzett ásás sok zöldes szürke, apró szemcsés, sok záradékot (pecten) tartalmazó homok-követ (mogyorósi kő) hozott felszínre, melyeknek nagy részén megmunkálás nyomai láthatók. Részben sima lapokkal, részben ívekben haladó lapokkal

2. kép. — Fig. 2.

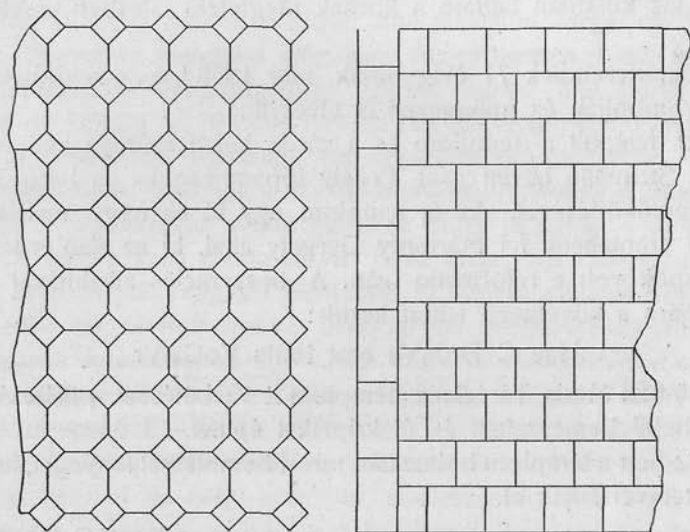
vannak határolva. A sima lapok rovátkolt (fésűs) vésővel vannak megmunkálva, míg az ívelt lapok simák, de nem csiszoltak. Sokféle profil látható, melyekből egy többtagú goticus ablak állítható össze, illetve rekonstruálható. Két kövön jegy látható, az egyik egy máltai kereszthez

hasonlít $\oplus$, a másik $\square$ alakú, mindkettő durván kifaragott. Sok kő, téglá, cserép és habarcs törmelék került ki az alapfalakon kívül. A téglák $30 \times 14,5 \times 5$ cm. méterűek, anyaguk élénk vörös, igen kevés apró szemű homokkal kevert, jól kiégetett agyag, mely nagyon szilárd, nem málékony. Cserép egészben nem került elő, alakja töredékben is a ma is használt magyar cseréppel azonos.

Az alapfalakon belül két helyt emberi csontok kerültek elő. Közvetlenül a padozat felett feküdtek rendetlenül, melléklet nem volt. Az

alapot képező téгла-burkolat megrongálva nem volt; valószínűleg későbbi temetkezések maradványai.

Az ujonnan rakott, jelenleg is fennálló templom keleti fala, mely a kiásott részt határolja, 120—130 cm.-re vakolatlan. Itt látható a falazat szerkezete, mely terméskőből, itt-ott téglarétegekből sárga, mészszegény habarcsba berakva áll. Több helyt látható a zöldes-szürke mogyorósdí homokkő is, mely teljesen hasonló a fennebb leírt, az alapfalakon kívül talált, faragott kőhöz és ezeken is látható a megmunkálás nyoma. Ez a fal valószínűleg a leomlott régi fal törmelékéből épült föl anyagának felhasználásával. Az oldalfalak jólkivehetőleg a régi falakra épültek.

3. kép. — Fig. 3.

Ezt megerősíti azon körülmény is, hogy az oldalfalak mellett ásott kutató-árkok csak törmeléket hoztak felszínre.

Az északi pillér alsó részénél egy vasvéső (kővéső), belterületén a törmelékek között egy primitív vas, fali gyertyatartó került elő.

Korára vonatkozólag a következők szolgálhatnak támaszul: Ha a hunyadi vár Hunyadi János által épített részeit vizsgáljuk, a következőket találjuk: 1. A falazat mészkőből (dolomit) áll, mely durva szemcsés vízi homokból, fehér mész szemcsékből és apróbb téгла törmelékéből kevert habarcsba van berakva. A kőfalaknál téglát sehol sem találunk. 2. A hunyadi vár Hunyadi János által épített részének ablakai és ajtófélfái, összes faragott kövei, mogyorósdí homokkőből vannak megépítve.

A most kiásott alapfalak szerkezete azonos a hunyadi vár Hunyadi János által épített falával, hasonló a habarcs szerkezete és a faragott

kövek anyaga is és így közelfekvőnek vehető fel, ha az építést a Hunyadi János korára tesszük, dacára annak, hogy a talált kőfaragó, mester vagy darabszám jegyek analogiáját a vár kövein nem találtam eddig.

Hogy a templomot soká használták, mutatja a sokrétegű leveles mészréteg, mely a sokszori meszelés eredménye.

A zárda domus historiájából a következőt tudtam meg a templomra vonatkozólag:

Az építést Hunyadi János kezdte 1442-ben, az Ágoston-rendi remeték számára. Befejezte Szilágyi Erzsébet és fia Mátyás király saját költségén 1487-ben és a Ferencrendi szerzeteseknek adta. A toronyban egy kis kőtáblán látható a kornak megfelelő ízlésben vésett (1487) évszám.

A Ferencrendiek 71 évig birják, míg 1558-ban, a reformatio alkalmával lerombolják és műkincseit is elveszik.

Ujra felépült a templom és a zárda keleti szárnya két emelettel 1710-ben Steinville István gróf, Erdély főparancsnoka és báró Tige István közreműködésével. Az új templom egy fő és négy mellékoltárral 1717-ben szenteltetik fel Mártonfy Gergely által, ki az első erdélyi róm. kath. püspök volt a reformatio után. A beszentelés alkalmával a szentély frontjára a következő felirat került:

Hae C DoMV's orat Ionls VoCatVr

1756-ban Mária Terézia a templomot vaskötéssel, pillérekkel látja el, kívül-belül bemeszelteti és új kriptákat építtet.

1812-ben a templom boltozatát, mivel beomlással fenyeget, lebontják és sima tetővel látják el.

Dr. Kővári Ernő.